

Jozef Maximilián PETZVAL (*Spišská Belá 6. 01.1807 †19. 09. 1891 Viedeň)

Významný matematik, fyzik, vynálezca, priekopník fotografickej optiky a aplikovateľnej matematiky, vedec svetového formátu.

Vyrastal v rodine spišsko-belianskeho katolíckeho učiteľa, regenschorihu, zlepšovateľa a geometra Jána Fridricha Petzvala a Zuzany Kreutzmanovej. Mal šiestich súrodencov. V roku 1810 sa rodina presťahovala do Kežmarku, kde Jozef a neskôr aj jeho mladší brat Otto navštevovali katolícku miestnu školu. Jozef navštevoval krátky čas piaristické gymnázium v Podolínci. Avšak v matematike sa mu príliš nedarilo. V roku 1818 sa celá rodina presťahovala do Levoče. Bývali v blízkosti katolíckeho gymnázia. Až na tomto povestnom gymnáziu začal Jozef, ale aj Otto vynikať v matematike. Po maturite absolvoval Jozef v rokoch 1822 – 1825 štúdiá na Kráľovskej akadémii v Košiciach a v rokoch 1826 – 1828 na polytechnickom inštitúte (Institutum Geometricum) v Budapešti, v odbore inžinierstva geodézie, regulácie riek a stavby ciest. Ako 21-ročnému vynikajúcemu absolventovi inžinierstva mu bola odpustená povinná 5 ročná prax. Po ukončení školy pracoval ako inžinier-geodet v Budapešti. V roku 1830 zachránil mesto pred veľkými záplavami Dunaja. Avšak pre "svojvoľné počínanie" bol disciplinárne potrestaný a neschválili mu ani jeho projekt záchytného dunajského kanála. Preto znechutený mestským magistrátom a svojimi predstavenými sa začal venovať vyučovaniu vyššej matematiky, geometrie a mechaniky na polytechnickom inštitúte a od roku 1832 aj na peštianskej univerzite. V rokoch 1835 – 1837 pôsobil ako riadny profesor vyššej matematiky a po výberovom konaní na univerzite vo Viedni sa aj tu v rokoch 1837 – 1877 stáva významným profesorom. Vo vedeckej práci sa venuje integrácii lineárnych a diferenciálnych rovníc a využívaniu matematického aparátu v aplikovateľných objavoch, dioptrike a fotografickej technike, teórii tónových osnov, hudby, akustiky, teórii kmitov, balistike a v ďalších matematicko-

fyzikálnych odboroch. Bol tiež zručný brusič skla, jemný mechanik a vynálezca. Osobitnú pozornosť venoval v roku 1840 výpočtom pri konštrukciách portrétnych a krajinárskych objektívov (ortoskop a dialyt) so 16-násobnou vyššou priepustnosťou svetla, čím položil základy fotografickej dioptriky. Vynašiel a zdokonaľoval divadelný ďalekohľad, mikroskop, projektory svetla, svetlomety, zdokonaľoval konštrukciu vojenskej delostreleckej techniky, zdokonalil pušku, zostrojil harfogitaru, upravoval konštrukčne klavír a so svojimi študentmi zostavil sedemmiestne logaritmy. Prežil tiež mnohé sklamaná, včítane zneužitia svojich objavov viedenským optikom Voigtländerom, ale aj zničenie jeho vedeckej práce neznámymi páchatelmi. Jozef Petzval ako priekopník fotografie však získal aj množstvo ocenení a vyznamenaní. Od roku 1846 bol dopisujúcim členom a neskôr aj riadnym členom Viedenskej akadémie vied. V januári 1869, ako 62 ročný, sa oženil s Katarínou Schléglovou, ktorá o 3 roky umrela. V roku 1873 ho prijali za člena Uhorskej akadémie vied. Bol vyznamenaný radom Františka Jozefa. Jednota českých matematikov ho roku 1881 zvolila za čestného člena. Zomrel osamelý vo svojom byte. Pochovaný je na viedenskom cintoríne Zentralfriedhof.

Od roku 1957 je v Maďarsku udeľovaná pamätná Cena Jozefa Petzvala na poli optiky, akustiky, filmovej tvorby a video-technológie, jemnej mechaniky a fotochémie. V Spišskej Belej bolo zriadené Múzeum J.M. Petzvala a mnoho ulíc rôznych miest aj európskeho významu nesie jeho meno. Nielen na Slovensku sa vydali poštové známky, medaily Jozefa Maximiliána Petzvala, napísali sa životopisné publikácie a natočili sa dokumentárne filmy a televízny film. Odhalili sa tiež pamätné tabule v Kežmarku a v Spišskej Belej, kde sa po ňom pomenovala základná škola. Po vyfotografovaní odvrátenej strany Mesiaca jeden kráter v blízkosti južného pólu bol nazvaný jeho menom. V roku 2007, pri príležitosti dvestého výročia Petzvalovho narodenia ho zaradilo UNESCO do kalendára významných výročí.

(MCH)